

Eilispäivän sanomalehti

■ MARKKU KIVINEN

Arto Luukkanen: *Projekti Putin. Uuden Venäjän historiaa 1996–2008*. WSOY 2008.

Sekä kansainvälisen politiikan että tutkimuksen piirissä Venäjää on viime vuosina arvioitu hyvinkin eri tavoin. On niitä, jotka näkevät Venäjän kehittyvän askel askeelta yhä länsimaisemmaksi. Toiset taas pitävät selvänä, että Venäjä on palannut autoritaariseen järjestelmään ja etäännyttänyt lännestä. Erityisesti Suomen kannalta tähän kysymykseen sisältyy melkoinen poliittinen lataus.

Monet asiantilat ovat kuitenkin kiistattomia. On selvää, että Venäjän kansantalous on kasvanut jo kymmenen vuotta. Niin ikään on selvää, että Vladimir Putinin toisen kauden aikana Venäjän valtiontalous on saatu erinomaiseen kuntoon. Stabilsaatorahasto on jo suurempi kuin koko Venäjän ulkomainen velka. Toisaalta talous on edelleen erittäin riippuvainen energian viennistä ja erityisesti öljyn hinnasta. Putinin presidenttikausien aikana ei vielä saatu luotua perustaa modernisoitavalle taloudelle.

Tilanne on ristiriitainen myös sikäli, että arkielämä on edelleen heikoissa kantimissa. Sosiaalinen eriarvoisuus on kasvanut Latinalaisen Amerikan tasolle, köyhyysluvut ovat edelleen suuret, rikollisuus, itsemurhat ja onnettomuudet vain lisääntyvät vuosi vuodelta. Kansanterveyden alueella tilanne on erityisesti työikäisten miesten kohdalta historiallisesti uniikki. Odotettavissa oleva elinikä ei missään teollistuneessa yhteiskun-

nassa ole milloinkaan laskenut yhtä dramaattisesti. Arjen elämää turvaavat instituutiot eivät ylipäättään toimi. Korruptio rehottaa ja luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin on alhainen.

Mikä tässä on presidentti Putinin ja hänen hallintonsa toimen tulosta? Minkälaisia päätöksiä, ja minkälaisesta tilannearviosta käsin, Venäjän poliittiset ja taloudelliset päätöksentekijät ovat viime vuosina tehneet? Mihin Venäjä tulee vastaisuudessa suuntaamaan voimavaransa? Monet tutkijat ovat viime vuosien aikana yrittäneet vastata näihin kysymyksiin. Varsin vahvoja puheenvuoroja ovat mm. Richard Sakwan tai Lilia Shevtsovan analyysit. Dosentti Arto Luukkanen on siis isojen kysymysten äärellä ja vaativassa seurassa.

Luukkanen lähtee liikkeelle tahtumahistoriasta. Hän kuvaa Venäjän historian keskeisiä tilanteita aina Boris Jeltsinin valtaannoususta juuri pidettyjen presidentinvaalien aattoon saakka. Sitaatit Tolstoin *Anna Kareninasta* rydyttävät tekstiä, jossa on parhaimmillaan jännitettä ja meininkiä. Sen sijaan täsmälliset käsitteet, selitykset tai problematisoinnit eivät ole Luukkanen alaa. Kirjasta ei parhaalla tahdollakaan saa minkäänlaista käsitystä sen paremmin taloudesta, ulkopoliitikasta kuin yhteiskunnallisesta kehityksestäkään. Monessa kohdassa käsitteet loppuvat, empiiriset indikaattorit puuttuvat, ajatuskin katkeaa, mutta Luukkanen kynä vain kulkee.

Luukkanen yrittää korvata täsmällisen analyysin teorialla ns. sekurokriatiasta. Teoria on lyhyesti sanoen se, että kaiken takana ovat ns. silovikkien – eli turvallisuuspalvelussa ja armeijassa palvellei-

den – intressit ja pyrkimykset säilyä vallassa. Luukkanen konsepti on eräänlainen ääri-versio tästä selitysmallista. Epäilemättä Venäjän turvallisuuselimillä on edustajia eliitin joukossa, mutta Luukkanen ajatus kaiken takana piilevistä turvallisuuspalvelun miehistä on perin totalisoiva. Venäjän poliittinen järjestelmä on itse asiassa hybridi, jossa on sekä demokraattisia instituutioita että monia eliitin sisäisiä ryhmiä. Poliitiikka ei muodotu vain turvallisuuselinten ehdoilla. Eivätkä valtion ja liike-elämän intressit suinkaan lankea sillä tavoin yhteen kuin Luukkanen näyttää kuvittelevan. Nykyinen Venäjä ei kuitenkaan ole vangittavissa yhteen ajatuskuvioon, siksi Luukkanen puheenvuoro ansaitsee tulla kuulluksi yhtenä mahdollisena tulkintana.

Ei tosin ole selvää, mikä Luukkanen tulkinta loppujen lopuksi on. Hän selostaa tapahtumia sujuvasti, mutta selitykset jäävät heiveröisiksi ja ristiriitaisiksi. Sekurokriatian ohessa milloin mikäkin kehys kelpaa, ja seuraava sivu lyö edellisen sivun yleistystä korvalle. Toki Venäjän todellisuuskin on ristiriitainen, mutta sitä tärkeämpää on, etteivät tutkijat juokse jokaisen huhun ja salaliittoteorian perässä. Luukkanen Vladimir Putin on milloin hyvä ja milloin paha tsaari, kun kehukset vaihtelevat. Kysymys ei ole siitä, että Luukkanen pitäisi ottaa voimakasta poliittista tai moraalista kantaa. Ongelma on eteneminen yksittäisistä tapahtumista kohti yleisempiä käsitteitä ja selitysmalleja. Itse asiassa ”projekti Putin” on Luukkanen kirjassa milloin mitäkään, milloin kommunismia, milloin kapitalismia, milloin neuvostovaltaa, milloin ainai-

sesti muuttumatonta Venäjää. Kun Luukkanen samalla yrittää suhtautua juuri edellisellä sivulla esittämänsä selitykseen räväkän ironisesti, hän on kuin mies, joka palvo monta herraa ja pettää jokaista.

Matti Kurjensaari kirjoitti aikoinaan, ettei ole surullisempaa näkyä kuin eilispäivän sanomalehti. Uutisten arvo on niiden ajankohtaisuudessa. Suurelta osin Luukkasen kirja on vain referaattia eilisten sanomalehtiselostusten yksityiskohdista. Luukkanen ei tee kansainvälisiä vertailuja eikä arvioi vaihtoehtoisia tulkintoja. Sen sijaan hän yrittää monesti rinnastaa nykyajan tapahtumia aikaisempiin Venäjän historian vaiheisiin. Joskus tämä toimii, koska Luukkasella on parhaimmillaan aivan oikeaa historiallista näkemystä. Mutta toisinaan ei voi muuta kuin ihmetellä, ovatko kaikki pähänpälkähdykset todella kirjaamisen arvoisia.

Koska Luukkanen ei saa otetta taloudellisesta tai poliittisesta järjestelmästä, esimerkiksi väite Neuvostoliiton paluusta jää vaille perusteita. Yhtä hataraa on jatkuva viittaaminen patrimonialiseen malliin. Talouden ja politiikan instituutioiden käsittely edellyttäisi länsimaisten yhteiskuntatieteiden hallintaa. Kelpo kirkkohistorioitsija ei taida olla yhteiskunta-analyysissa omimmalla alueellaan, mutta yritys hyvä kymmenen.

Vai onko sittenkään? Joskus Luukkasen sanoma herättää vain hämmästyksiä. Kirjan aluksi hän puhuu hurskaasti monitieteisyydestä, mutta Luukkanen ei yksinkertaisesti pysty hyödyntämään Putinin aikaa koskevaa yhteiskuntatieteellistä aineistoa, koska ei hallitse edes peruskäsitteitä. Kirjan päättää omituinen jeremiadi, joka on otsi-

koitu ”lähteistä ja käsitteistä”. Se sisältää Suomen tieteenhistoriassa ennennäkemättömän hyökkäyksen modernia läntistä yhteiskuntatiedettä vastaan. Luukkanen näyttää ajattelevan, että länsimaisten yhteiskuntatutkijoiden käsitteet ovat aina jollakin tapaa poliittisten motiivien määrittelemiä. Kun itse asiassa kaikki venäläiset poliittiset voimat ja yhteiskuntatutkijat ovat haikailleet keskiluokan perään, Luukkanen uskoo, että koko käsite ja sen täsmällinen määrittely on jonkinlainen länsimaisten tieteenharjoittajien poliittinen salajuoni. ”Kun nuoruuden näkyjen värittävä kommunismi ei Venäjällä (tai lännessä) koittanutkaan, niin ehkäpä keski-ikä kirkastama kapitalismi olisi se pelastuksen tie, jota kautta usko 1960-luvun ihanteisiin säilyisi?” (S. 235.) Mitähän vastaan ja minkä puolesta tässä oikein kiivaillaan? Ilmeisesti keskiluokan etsiminen on Luukkaselle läntinen salajuoni, kuten demokratia, markkinatalous ja kansainväliset ihmisoikeudet edustavat Venäjälle sopimatonta uutta ”ideologiaa” (s. 233). Erityisesti sosiologien kiinnostus Venäjään ja jopa sosiologinen nelikenttäkin on jollain tapaa vieras ja vaarallinen.

Missä tahansa länsimaassa tällainen kaahotus olisi aivan käsittämätöntä. Sen sijaan Venäjän periferioiden yliopistoista löytyy vielä näitä suuria ajattelijoita, jotka yhdellä kynänvedolla pyyhkäisevät maailmasta kokonaisia tieteenaloja. Sitten eletään taas maailmassa, jossa hankitut ominaisuudet periytyvät, Venäjällä on kaikki maailman suurinta ja vain harvojen käsitettävissä. Ulkopuolinen ei voi muuta kuin kummastella, mistä yhä edelleen taapertavat esiin nä-

mä maailman suurimmat kääpiöt. Ja ennen kaikkea: miksi?

Kirjoittaja on professori ja Aleksanteri-instituutin johtaja.